

ΓΚΑΜΠΡΙΕΛ ΦΩΡΕ

Ο Γκαμπριέλ Φωρέ είναι ένας από τους μεγαλύτερους λυρικούς συνθέτες της Γαλλίας. Έγραψε περισσότερες από εκατό μελωδίες για όλο και χορωδίες, Βαρκαρόλλες, Νυχτερινά, Πρελούδια, Μπαλλάντες και *Impromptus* για πιάνο, μουσική δωματίου, θρησκευτική μουσική, λυρικά δράματα. Θεωρείται ο κύριος εκπρόσωπος του εμπρεσιονισμού στη μουσική και, όπως ο δάσκαλός του ο Σαιν—Σάν, εμπνεύστηκε πολύ από την Άρχαία Ελλάδα.

Γεννήθηκε στο Παριί της Νότιας Γαλλίας το Μάιο του 1845 από πατέρα δάσκαλο. Η μουσική του κλίση ήταν τόσο φανερή πού όταν έγινε έντεκα χρόνων ο πατέρας του τον έβαλε στο Παρίσι έσωτερικό στη Σχολή Νιντεριμιέρ πού προετοίμαζε με μία γερή κλασική μόρφωση τους οργανιστές και τους αρχιμουσικούς των εκκλησιών.

Σε ηλικία έικοσι χρόνων, ο Φωρέ διορίστηκε οργανίστας στη μητρόπολη της Ρέν. Τά τρία χρόνια πού πέρασε εκεί τού άφησαν την πιο ώραια ανάμνηση γιατί τού θύμιζαν την πρωτόγνωρη γι' αυτόν έλευθερία και την ανεξαρτησία πού ένιωσε βουλομένου και κερδίζοντα της ζωής του.

Το 1877 κατόρθωσε να πάρει τη μουσική διεύθυνση σε μία από τις πιο περιζήτητες εκκλησίες, στη *Madeleine* τού Παρισιού. Είναι η εποχή των άρραβόνων του με τη Μαριάννα Βιαντό, κόρη της δισίμου τραγουδίστριας Παυλίνας Βιαντό και άνεψια της μεγάλης Μαλιμπράν. Τά γράμματα πού της έγραφε ο συνθέτης δημοσιεύθηκαν το 1928 στην *Επιθεώρηση των δύο κόσμων*. Τότε ακόμα ο Φωρέ δέν ήταν διάσημος και όπως έλεγε κι' ο Ίβιος, μέχρι τά σαρανταπέντε του χρόνια δέν ήταν τίποτα για τόν κόσμο. Οι σύγχρονοί του, όπως ο Μασσενέ, πού πολύ νέος είχε γίνει μέλος τού Ίνστιτούτου Καλών Τεχνών, ο Σαιν—Σάν, ο Τομάς και άλλοι με μικρότερη αξία ήταν πιά δασκαμένοι και πασιγνωστοί ιδιαίτερα με τά θεατρικά του έργα. Αντίθετα ο Φωρέ ήταν φύση άπληη πού μούσους τού θόρυβου και ποτέ δέ νιάστηκε για χρήματα. Σόχναζε σε μουσικά ασάλωνα και μερικές κοσμικές τραγουδίστριες έκτελούσαν τά έργα του. Περισσότερο ζούσε από τά μαθήματα πιάνου πού ένιβε. Μόνο ώρισμένοι κύκλοι πιο φωτισμένοι διάκριναν από τότε την αξία του και τόν ένιχναν για τήν κατανόσή του. Ο Φωρέ δέν ήθελε να γράφει έργα για τó θεάτρο, παρ' όλες τις προτροπές της Παυλίνας Βιαντό πού ήθελε να τόν βάλει στον πιο φανταχτερό και πιο αποδοτικό όδρομο τού θεάτρου. Τότε όποιος δέν έγραφε για τó θεάτρο ήταν καταδικασμένος να μείνει στην άφάνεια κι' αυτό δέν τó ήθελε για τó σύζυγο της κόρης της η μεγάλη τραγουδίστρια πού τις καλλιέργει έπιτυχίες της τις χρωστούσε τó θεάτρο. Έτσι δημιουργήθηκε μία άτιμωρατα φυχρήτητα πού βοήθησε πολύ στη διάλυση των άρραβόνων των δύο νέων. Στο *Αντάξιο* τού πρώτου *Κουαρτέττου* του ζωγραφίζεται η όδυνηρή ανάμνηση αυτής της ρήξης.

Πέντε χρόνια άργότερα, ο Φωρέ παντρεύονταν τη μεγαλύτερη κόρη τού γλύπτη Φρεμιέ, φίλου και θαυμαστή του. Η νεαρή σύζυγος άφιέρωσε τόν πιο άπειρόστο θαυμασμό στό έργο του καλλιτέχνη. Στά γράμ-

ματα πού της έστειλε ο σύζυγός της επί σαράντα περίπου χρόνια όποτε βρισκόταν σε περίεργη φανίαι η άμοιβαία έκτιμησή και η στοργή πού τούς ένωνε. Κι' άκόμα μεγαλύτερο ένδιαφέρον παρουσιάζουν αυτά τά γράμματα γιατι περιγράφουν, με τρόπο ξεχωριστό και συχνά με χιούμορ, τις έντυπώσεις τού συνθέτη από τις περιπλανήσεις του, τις χαρές του, τις άπογοητεύσεις του, τις άνησυχίες του και τις πιο ένδιαφέρουσες έκμυστρήσεις σχετικά με τη γέννηση πολλών έργων του.

Ο Φωρέ ήταν θερμός θαυμαστής τού Βάγκνερ. Έλεγε ότι όλη η ζωή μας δέν θά έβθανε για να γνωρίσουμε τó έργο τού μεγάλου γερμανού. Σ' ένα ταξίδι του στό Μπαϊρόιτ πού έκανε με τόν πιανίστα Ρισλερ φιλοξενήθηκε από τού πριγκηπικό ζεύγος Πολινίτα και γνωρίστηκε με τη γυναίκα τού Βάγκνερ. Από εκεί γράφει στη γυναίκα του τη χαρά του από τις θαυμάσιες παραστάσεις και από τις έκτελέσεις σε φιλικό κύκλο δικών του έργων για πιάνο και μουσικής δωματίου.

Το 1892 ο Φωρέ διορίστηκε Έπιθεωρητής της Μουσικής Έκπαίδευσης, γεγονός πού τόν άνάγκασε ν' άφιέρωσε πολλόν καιρό σέ κουραστικές περιόδους στις έπαρχίες και να παραμείλει τó συνθετικό του έργο, και τó 1896 διορίστηκε καθηγητής της σύνθεσης στό Ώδείο τού Παρισιού σάν διάδοχος τού Μασσενέ πού είχε παραιτηθεί. Άκόμα τόν άποσολοούσαν πολύ τ' άτέλειωτα καλλιτεχνικά του ταξίδια σ' όλη τη Γαλλία, στό Μπαϊρόιτ, στη Βενετία όπου σύνθεσε τά τραγούδια *Μέ σουρινα* και *Μανδολίνο* σε στίχους τού Βερλιάν. Και στά ταξίδια του στό Λονδίνο γνώρισε μεγάλη έπιτυχία. Οι Άγγλοι άγάπησαν πολύ τις μελωδίες του καθώς και τη *Γέννηση της Άφροδίτης* πού έκτελέστηκε εκεί μαζί με τόν κύκλο τραγουδιών του *Τό καλό τραγούδι*.

Όδισιαστικά ο Φωρέ μόνο στό δισίμητο δέν διακοπών του μπορούσε να συνβείσει. Χρειάζονταν άπόλυτη ήσυχία και έβριγε για να έργοσθεί όλο τó καλοκαίρι σε μία ήρεμη έξοχική βόλη στή Γαλλία ή στή Έλβετία. Είναι δύσκολο ν' άναφέρουμε όλα τά έργα του. Σημαντικά σε ποσότητα και σε αξία είναι και τά θρησκευτικά του έργα, για χορωδίες, ντουέττα, μιά *Σύντομη Λειτουργία* κι' άνάμεσα σ' όλα κορυφαίο τó χαρούμενο *Ρέκβιεμ*, γελαστό και παρηγορητικό ακόμα και στό μέρος του *Ήμέρα Όργης*. Στά πρώτα του έργα ο Φωρέ είναι βυθισμένος στη νοχήλεια και στό ρεμβασμό, σε μία τολμηρή ήδυσπάθεια πού βασίζεται όμως πάντα στά διδάγματα τού κλασικισμού και η νεανική φρεσκάδα της έμπνευσης δέ μείωνε καθόλου τó βάθος της. Μετά τά πενήντα του χρόνια, η μουσική του γίνεται πιο στοχαστική. Τó ρεμβασμό τόν διαδέχεται η σκέψη και η τεχνική του έξευγενίζεται ακόμα περισσότερο. Ίσως να της λείπει πιά τó όλόκληρο προσωπικό θέληγτρο αλλά είναι πιο ώριμη και πιο καθολική. Αυτό φαίνεται πιο καθορά στις τελευταίες του *Βαρκαρόλλες*, τις άνησυχες και ταραγμένες, και στον κύκλο τραγουδιών *Τό καλό τραγούδι* σε σύγκριση με τις πρώτες μελωδίες του. Γενικά η τελευταία και πιο ώριμη μουσική του διατύπωση βρίσκεται στά έργα του μουσικής δωματίου με τήν ώραία τους θεματική άνάπτυξη.

Ο Φωρέ είχε δώσει από τó 1888 τά πρώτα δείγμα-

τα θεατρικής μουσικής με τη σκηνική μουσική για το δράμα του Δουμά **Καλιγούλας** και λίγο άργότερα τη μουσική για τον **Έμπορο της Βενετίας** και για την **Τρικυμία** του Σαίξπηρ. Έπίσης η σούιτα του **Πελλέας** και **Μελισσάνθη** για το ομώνυμο δράμα του Μαίτερλικ είχε μεγάλη επιτυχία και στο Λονδίνο. Άλλα τo πρώτο του θεατρικό έργο μεγάλης ολκής είναι το μεγαλόπρεπο λυρικό ποίημα **Προμηθεύς** που τoν δίνουν δ-λότελα αρχαϊκή μορφή ο άπλος του ρυθμός και η κατακαύση μελωδία του. Το έργο αυτό ήταν μία άπο-κάλυψη και μία απόντηση σε κείνους που λοχρζιζόνταν ότι ο Φωρέ δέ μπορούσε να γράψει για τo θέατρο. Ο άσυγκριτος και άδισφιλονίκητος δάσκαλος του **Lied** και του κουαρτέττου απόδειξε με τόν έντονα δραματι-κό και σχεδόν άγριο σε μερικά μέρη τόνο τής μουσι-κής του ότι «η χάλκινη χορδή τής λύρας του είναι τό-σο ήχηρη όσο η χρυσή είναι τρυφερή και διάφανη» όπως έγραψε ο **Paul Dukas**.

Ο **Προμηθεύς** εκτέλεσθηκε για πρώτη φορά τόν Αύγουστο του 1900 στο αρχαίο άμφιθέατρο του Μπε-ζιέ της Νότιας Γαλλίας με εξακόσιους εκτελεστές και με τρεις όρχηστρες. Στά γράμματα που στέλνει στη γυναίκα του ο συνθέτης φαίνεται η χαρά του για τήν άδρα συρρητή οτή παραστάσει του **Προμηθέα** καλλι-τεχνόν όπως ο Σαινς—Σάνς, ο Λαλό ο Ραμπώ και άλ-λων καθώς και προσωπικότηταν, τού πρίγκηπα Έρρι-κού τής Ορλεάνης, τού πριγκηπικού ζεύγους Πολινιάκ κ.λ.π. Μετά τήν πρώτη άκράσει ο Σαινς—Σάνς έπρε στο συνθέτη: «Με τόν **Προμηθέα** σου μάς χατάκωσε ό-λους τούς συναδέλφους σου, κι' έμένα γιατί!»

Γυρίζοντας από τo Μπεζιέ, ο Φωρέ πήγει στις Βρυξέλλες για να παρευρεθεί στην έκτελειση τού **Ρέκ-βιεμ** του άπό τo μεγάλο βερτουόζο και μάστορο Ίζαί. Έκει παρακολούθησε και τήν πρεμιέρα τής «Μποέμ» τού Πουστίνι και δείχνει τήν αντίπαθεία του για τήν Ιταλική όπερα γράφοντας στη γυναίκα του: «Ένα φριχτό έργο που άνηκει στην πιο παράξενη μουσική σχολή, ένα είδος σούπας που μέσα βράζουν όλες οι τεχντροπείες όλων τών χωρών.»

Άπό τo 1903, ο Φωρέ ήταν μουσικός κριτικός τής έφημερίδας **Φιγαρό**. Ήταν πιά δέν ύποφέρει οικονομικά αλλά είναι πνιγμένος στη δουλειά και δέν τού μένει καιρός να κάνει τήν παραμικρή σκέψη. Περνάει δολόκληρον χρόνοσ χωρίς να γράψει ούτε μία νότα κι' εκείνο που τόν βασανίζει άκόμα πιο πολύ τώρα κι' ένα χρόνο είναι η βαρुकoτα του που τόν έμποδίζει ν' ά-κούσει και τή δική του και τή μουσική τών άλλων. Ά-κούει φανταστικούς θορόβους, άνυπαρκτες κωδωνο-κρουσιές και δέν άκούει τούς πραγματικούς ήχους, κι' αυτόν τόν γεμίζει λύπη και άγωνία γιατί τo βλέπει σάν τή χειρότερη κατάπτωση.

Το καλοκαίρι του 1906 στή Ζυρίχη όπου βρισκότα-νε μόνος ο Φωρέ σύνθεσε μία **Βαρκαρόλλα** του και τo πρώτο **Κουιντέττο** του που τo δούλευε τάρω και τρία χρόνια.

Το έργο αυτό παίχτηκε για πρώτη φορά στις Βρυ-ξέλλες τόν επόμενον χρόνο άπό τήν όρχηστρα τού βερ-τουόζου τού βιολιού Ίζαί που σ' αυτόν ήταν άφιρω-μένο, καθώς και τo πρώτο **Κουαρτέττο** του, η **Σονάτα** του σε λά, τo **Μαντριγκάλι** και άλλα κομμάτια του. Ήν τδια χρόνια, με τo θάνατο τού **Dubois**, ο Φωρέ δι-ορίστηκε διευθυντής στο Ώδειο τού Παρισιού με τή σταθερή άπόφαση να έπιβάλει όλες τις μεταρρυθμισεί-ες που χρόνια τάρω θεωρούσε άπαραίτητες. Η ύπόδειξη

του σ' αυτή τή θέση όχι μόνo τόν άπάλλαξε άπό τή δουλειά τής έκκλησίας και άπό τις περιδείξει του άλ-λά ήταν κι' ένα άνυπολόγητο κέρδος για τή μουσική. «Η ώθηση που έδωσε ο Φωρέ στο Παρίσι, έλεγε ένας καθηγητής τού Ώδειου τής Γενεύης, μοιάζει με σειρι-κή ώθηση και θα ζυπνήσει άπό τή νάρκη τους όλα τα Ώδεια τής Εύρώπης.»

Το φθινόπωρο τού 1908 ο Φωρέ έδωσε συναυλιές στο Βερολίνο, Λονδίνο, Μάντσεστερ και το 1910 επι-σκέφθηκε τήν Ρωσία όπου η ύποδοξη που τού έγινε στο Ώδειο τής Πετρούπολης ήταν άποθεωτική.

Το δεύτερο μεγάλο θεατρικό έργο του Φωρέ είναι η **Πηνελόπη** όπου ο συνθέτης δείχνεται άκόμη λυρικότερος άπό τo **Προμηθέα**. Το μουσικό αυτό δράμα, έμπνευ-σμένο άπό τo έπος τής **Όδύσειας** τo έργάστηκε ο Φωρέ έξη χρόνια και τo τέλειωσε τo 1913, δέν μπόρεσε όμως ποτέ να χρεεί τo άκουσμά του. Δέν πρόκειται για ένα θεατρικό έργο όπου η μουσική ακολουθεί δου-λικά τή δράση. Όμοια με τo **Μότσαρτ** και τo **Μπετό-βεν**, ο Φωρέ βλέπει τo μουσικό δράμα σάν ένα έργο γεννημένο δολόκληρο άπό τo μουσικό πνεύμα που αυτό ζωντανεύει τή δραματική πράξη. Η πρώτη έκτελειση τής **Πηνελόπης** έγινε τo 1913 στο Μόντε—Κάρλο όχι με πολύ μεγάλη επιτυχία, η επανάληψη τής όμας τo Παρίσι λίγους μήνες άργότερα προκάλεσε μεγάλο έν-θουσιασμό.

Άπό τo 1914 άρχισε μία περίοδος θριαμβευτική και πονεμένη μαζί. Θριαμβευτική άπό τόν άριθμό και τo κάλλος τών έργων που θά γεννηθούν, έργων άγνης μουσικής, και πονεμένη άπό τις άγωνίες του πολέμου, τις άρρώστιες και τήν βαρुकoτα. Όταν άρχισε ο πό-λεμος, ο Φωρέ βρισκόταν στο Έμς τής Γερμανίας για θεραπεία τόν αυτίων του, και έργοζόταν στόν κύκλο τραγουδιών ο **Κλεισιτός Κήπος**. Πριν προσθάσει να γυρίσει στη Γαλλία έκλεισαν τo σόνορα και άναγ-κόσθη να μείνει στη Γενεύη άπ' όπου μπορούσε εό-κολότερα να έπικοινωνεί με τούς δικούς του.

Το επόμενο καλοκαίρι ο Φωρέ τo περνάει στο **Saint-Raphael** όπου βλέπει με συγκίνηση τo σπίτι όπου ο Γκουνο σύνθεσε τo **Ρωμαιο** και **Ίουλιέτα**. Άν και τ' άλλα πολεμικά γεγονότα δέν ένευριζόνταν, συνθέτει ένα **Νυχτερινό**, μία **Βαρκαρόλλα** και έργάζεται για μία έκδοση έργων Σούιαν. Άπό τo 1916 άρχίζει για τo Φωρέ μία θαυμαστή δημιουργική περίοδος που τή ά-φιερώνει, σχεδόν άποκλείσει ά, στη μουσική ζωατίου και που χαρακτηρίζεται άπό μία φωτεινή διαγυγία κι' άπό μία άφάνταστη δημιουργική εύκοιλία. Συνθέτει τή δεύτερη **Σονάτα** για βιολι, ένα άπό τα καλύτερα έρ-γα του, και τήν άφιερώνει στη βασίλισσα Έλισαβετ τού Βελγίου που ήταν βιολίστρια και άγαποσε πολύ τ' άλλα έργα του. Δίνει συναυλιές για τόν Έρυσθό Σταυρό και συνθέτει τή πρώτη **Σονάτα** για βιολοντσέλλο μέ-σα σ' ένα μήνα.

Το 1918, ο Φωρέ, σε ηλικία 73 χρόνων, άρρώσθησε βαριά αλλά μόλις συνήλθε και παρ' όλη τή άνησυχία για τo μεγαλύτερο γιο του που πολεμούσε στο μέτω-πο, άρχισε πάλι τή δουλειά του. Δίνει συναυλιές με τούς τραυματίες και συνθέτει τή **Φαντασία** για πιάνο και όρχηστρα και, έπειτα άπό παραγγελία τού πρίγκη-πα τού Μονακό, γράφει στο Μόντε—Κάρλο τή σούιτα **Masques et Bergamasques** που ο **Royaldo Hahn** τή χαρακτηρίζει σάν «Μότσαρτ που θά ήθλε να μιμηθεί τo Φωρέ.»

Η άνοη του όμως και γενικά η κατάσταση τής ύ-

γείας του χειρότερου σε σημείο που δεν μπορούσε το χειμώνα να μείνει στο Παρίσι. Το 1920 αναγκάστηκε να παραιτηθεί από τη διεύθυνση του 'Ωβείου και να μη δεχθεί την προεδρία της 'Ακαδημίας Καλών Τεχνών που του πρότειναν. Τόν περισσότερο καιρό του τόν περνούσε στη Νότια Γαλλία σχεδόν πάντα με ένα από τα παιδιά του, κι' έκει σύνθεσε το δεύτερο **Κουίντέττο** του, το κορυφαίο ίσως έργο του μουσικής δωμάτιου. Σύνθεσε ακόμα μιὰ **Βαρκαρόλλα** και τή **Νεκρική 'Ωδή** για τα εκατόχρονα από το θάνατο του Ναπολέοντα. Το τελευταίο αυτό κομμάτι βρήκε ο συνθέτης ότι θά ήταν ένα ωραίο θέμα διαλόγου ανάμεσα στο βιολοντσέλο και στο πιάνο. Το χρησιμοποίησε λοιπόν για **'Αντάντε** στη δεύτερη **Σονάτα** για πιάνο και βιολοντσέλο που τήν τελείωσε το 1921.

Τό τελευταία χρόνια της ζωής του δεν ήταν ευχάριστα. Έκτός από τήν άκοή, έχανε οιαγά—οιαγά και τήν άραση και άδυνατίζε καθημερινά. Μετά από όλόκληρες εβδομάδες άπόλυτης άδράνειας έρχονταν ημέρες έντονης δημιουργικότητας. Άπό τά τελευταία του έργα είναι ένα **Νυχτερινό**, τό **Τρίο** του που έκτελέστηκε για πρώτη φορά τό 1923 από τό τρίο Κορτό, Τιμπά, Καζάις και τό τελευταίο **Κουαρτέττο** του, τό τόσο νέο και χαρούμενο παρ' όλα τά βάσανα και τήν άναπηρία του συνθέτη. Σχετικά με τό **'Αντάντε** του κουαρτέττου γράφει κάπου ο Φωρέ ότι ύπάρχει εκεί μέσα ή μακρυνή άνάμνηση του ήχου μιὰς καμπάνας που παιδίκι τόν άκουε νά έρχεται από ένα γειτονικό χωριό, και προ-

σθέτει «Ένας άκαθόριστος ρεμβασμός που είναι άδύνατο νά έρμηνευθεί πιστά. Συχνά ένα περιστατικό μάς βοηθίζει σ' ένα είδος άόριστης σκέψης που στην πραγματικότητα δεν είναι σκέψη αλλά ώστόσο είναι κάτι που μάς θέλγει. 'Ο πόθος του άνυπαρκτου, ίσως. Αυτό είναι άκριβώς τό βασιλείο της μουσικής.»

Τά τελευταία χρόνια της ζωής του, ο Φωρέ γνώρισε μιὰ πραγματική άποθέωση. Άπειρες ήταν οι έπίσημες έκδηλώσεις σεβασμού και οι γιορτές που οργανώθηκαν σ' όλη τή Γαλλία για νά τιμήσουν τόν ξεχωριστό μουσικό και παιδαγωγό. Πέθανε στις 4 Νοεμβρίου του 1924 και ή άπόλειά του θεωρήθηκε έθνικό πένθος για τή Γαλλία. Άπό μέρους τών μαθητών του τόν άποχαίρησε ή **Nadia Boulanger** και ο συνθέτης **Paul Dukas**, ανάμεσα σ' άλλα, είπε και τά παρακάτω λόγια :

«Όσοι είχαν τήν εύτυχία νά ζήσουν κοντά στο Γκαμπριέλ Φωρέ ξέρουν πόσο πιστά ή τέχνη του ζωγράφιζε τό άτομό του. Τόσο, που συχνά ή μουσική του ήταν ή άρμονική μετουσίωση της έξαιρετικής προσωπικότητάς του. 'Ο Φωρέ όδηγεί προς τήν έσωτερική του άρμονία κάθε έξωτερική έντύπωση χωρίς καμμιά προσπάθεια και με χάρη μοναδική. Ποιήματα, τοπεία, συναυθημάτα βγαλμένα από τή λάμψη της στιγμής ή από τό φευγαλέο κύμα τών άναμνήσεων, άπ' όποια πηγή κι' όν ξεχύνεται, ή μουσική του έρμηνεύει πρώτα άπ' όλα τόν ίδιο τόν έαυτό του με τά διάφορα μέσα μιὰς θαυμαστής έύαισθησίας.»